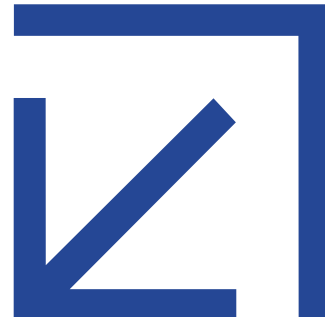

Rahvastiku kodakondsuskoosseisust Eestis ja teistes Euroopa riikides

Eesti rahvastiku kodakondsusest

Kodanikkond on üks riigi põhitunnuseid. Eesti kodanikkonna laiendamine ja sellega seonduv mittekodanike tihedam integreerumine ühiskonda on olnud päevakorral meie riigi taasiseseisvumisest saadik. 2000. aasta rahvaloenduse andmetel oli Eesti alalise rahvastiku hulgas 75 riigi kodanikke. Valdav osa elanikest (98,7%) jagunes kodakondsuse järgi kolme suuremasse rühma:

Eesti kodanikud — 1 095 743 (80,0% kogurahvastikust),
 Venemaa kodanikud — 86 067 (6,3%),
 määramata kodakondsusega isikud¹ — 170 349 (12,4%).

Kõiki teisi oli kokku vaid 1,3% (sh teadmata kodakondsusega isikud).

Ajavahemikul 2000–2003 sai igal aastal Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni teel 3000–4000 inimest, 2004. aastal ületas see arv juba 6500 ning 2005. aastal on naturalisatsiooni kiire tempo jätkunud. Eesti kodakondsust saada soovivate välismaalaste suurenenud arv on mõistetav, sest Eesti liitumine Euroopa Liiduga andis Eesti kodanikele kui Euroopa Liidu kodanikele senisest suuremad õigused ja avaramad võimalused, eriti isikute ja tööjõu vaba liikumise valdkonnas.

Alljärgnevalt on võrreldud Euroopa riikide kodakondsuskoosseisu. Aluseks on 2000/2001. aasta loenduste tulemused. Kõik andmed on riikide alalise rahvastiku kohta. Arvestades meie ajaloolist tausta, on Eesti olukord Euroopa kontekstis üsna äärmuslik, mida peegeldavad ka esitatud andmed.

Kodakondsus ja sünnikoht

Riik	Kodanike osatähtsus, %	Riik	Kodanike osatähtsus, %
Luksemburg	63,1	Rootsi	94,6
Liechtenstein	63,4	Taani	95,2
Läti	74,5	Holland	95,8
Šveits	79,5	Norra	95,9
Eesti	80,0	Portugal	97,8
Küpros	90,6	Sloveenia	98,0
Austria	91,1	Slovakkia	98,1
Saksamaa	91,7	Poola	98,2
Belgia	91,8	Soome	98,2
Iirimaa	92,9	Tšehhi	98,8
Kreeka	93,0	Leedu	99,0
Prantsusmaa	94,4	Ungari	99,1

Tabel 1
Oma riigi kodanike osatähtsus Euroopa riikides
 (2000/2001. aasta rahvaloenduste andmed)

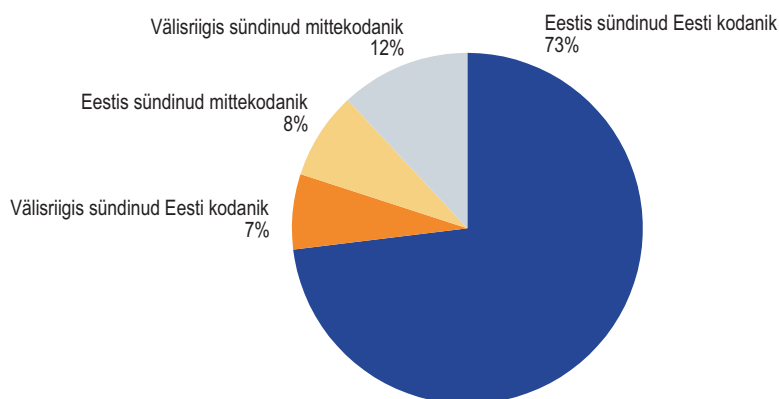
¹ Valdavalt välismaalase passi ehk nn halli passi omanikud ning lapsed, kes ei ole Eesti kodanikud ning kelle vanematel ei ole ühegi välisriigi kodakondsust.

Riigi kodakondsuskoosseis seondub välispäritolu elanike arvukuse ja nende integreeritusega ühiskonda. Enamikus Euroopa riikides oli aastatuhande vahetusel oma riigi kodanike osatähtsus suurem kui Eestis, väiksem oli see näitarv vaid Luksemburgis, Liechtensteinis, Lätis ja Šveitsis (tabel 1). Viimati nimetatud riikides (v.a Läti) oli ka oma elukohariigis sündinute osatähtsus väiksem kui meil. Eesti alalise rahvastiku hulgas oli Eestis sündinuid 81%, Šveitsis oli oma riigis sündinuid 75%, Luksemburgis 67% ja Liechtensteinis 56%. Lätis oli oma riigis sündinute osatähtsus ligikaudu niisama suur kui Eestis, teistes Euroopa riikides märgatavalt suurem, enamasti üle 90%. Eesti kuulumine Euroopa suurimate immigratsioonimaade hulka kajastub selgelt riigi kodakondsuskoosseisus. Üldiselt loetakse välispäritolu rahvastiku hulka peale välisriikides sündinute ka nende teine põlvkond, kes on sündinud juba elukohariigis. Seda arvestades on põlisrahvastiku osatähtsus Eestis märkimisväärselt väike. Neid Eestis sündinuid, kellel on vähemalt üks vanematest siin sündinud, oli 2000. aastal alalistest elanikest alla kolmveerandi.

Kuigi Eesti kodakondsusega isikute arv alalise rahvastiku hulgas oli lähedane Eestis sündinute arvule (ligikaudu 1,1 miljonit inimest), ei kattu need rahvastikurühmad täielikult (joonis 1). Eesti kodakondsus oli paljudel välisriigis sündinutel, kes on saanud kodakondsuse naturalisatsiooni korras või kes on sünnijärgsete Eesti kodanike järeltulijad. Ühtlasi polnud osa sisserännanute teisest põlvkonnast, kes on sündinud Eestis, veel Eesti kodakondsust saanud.

Joonis 1
Eesti rahvastiku kodakondsus
ja sünnikoht, 2000

Eesti mittekodanike² seas oli välissündinute osatähtsus eriti suur Venemaa kodanikel (79%), määramata kodakondsusega isikutest oli välissündinuid veidi alla poole. Võrreldes välissündinud Venemaa kodanike ja määramata kodakondsusega isikute Eestisse elama asumise aega, selgub, et Venemaa kodanike seas on suhteliselt rohkem 1950-ndatel aastatel sisserännanuid, määramata kodakondsusega isikute seas aga rohkem 1970-ndatel ja 1980-ndatel aastatel Eestisse elama asunud.

Kodanike territoriaalne paiknemine

Sisserännanute integreerumist uude elukohariiki mõjutab see, kas nad elavad põliselanike hulgas kompaktselt koos või hajutatult. Eestile on nagu teistelegi Euroopa immigratsioonimaadele iseloomulik immigrantide väga ebahühtlane paiknemine riigis, mis peegeldub ka eri piirkondade kodakondsuskoosseisus. Eesti kodakondsuseta isikud elavad meil peamiselt linnas. 2000. aastal oli vaid 73% linnade elanikest Eesti kodanikud, valdade rahvastikust oli Eesti kodanikke 95%. Maakondadest oli Eesti kodanike osatähtsus väiksem Ida-Virumaal (45%) ja Harjumaal (74%) ning suurim Hiiumaal (99%).

² Mittekodanikuks (ehk välismaalaseks) loetakse siin ja edaspidi kõik need alalised elanikud, kes ei ole oma elukohariigi kodanikud.

Kodakondsus ja vanus

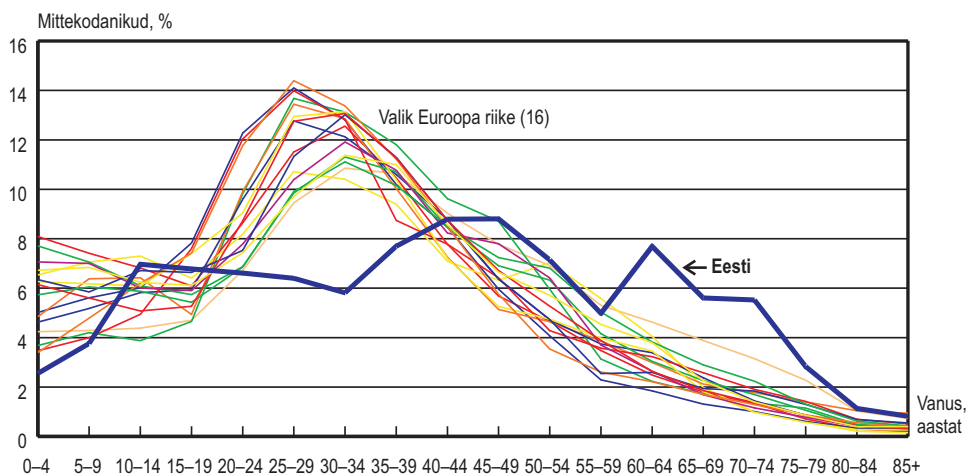
Eesti kodanikkond on suhteliselt noor. Kodanike keskmine vanus — 38 eluaastat — on meil väiksem kui paljudes teistes riikides (tabel 2). Erinevalt enamikust teistest riikidest, kus kodanikud on mittekodanikest keskmiselt vanemad, on Eestis ja Leedus olukord vastupidine³. Näiteks Saksamaal ja Kreekas on kodanikud mittekodanikest keskmiselt ligi 10 aastat vanemad, ent Eestis 3,4 aastat nooremad. Eesti mittekodanike suhteliselt kõrge keskmine vanus (41,4 aastat) tuleneb eelkõige Venemaa kodanike kõrge keskmisest vanusest (51,1 aastat). Määramata kodakondsusega isikud on Eesti kodanikega võrreldes isegi veidi nooremad (keskmine vanus 36,8 aastat).

Tabel 2
Kodanike ja mittekodanike keskmine vanus Euroopa riikides (2000/2001. aasta rahvaloenduste andmed)

Riik	Kodanikud	Mittekodanikud	Erinevus, aastat
Saksamaa	42,4	32,5	9,9
Kreeka	40,5	30,9	9,6
Taani	39,6	30,9	8,7
Šveits	41,3	33,3	8,0
Luksemburg	40,9	33,1	7,8
Austria	40,4	32,6	7,8
Portugal	39,7	32,3	7,4
Holland	38,6	31,7	6,9
Soome	39,5	32,8	6,7
Norra	38,6	33,1	5,5
Rootsi	40,6	35,3	5,3
Ungari	39,3	34,2	5,1
Tšehhi	38,8	34,8	4,0
Küpros	36,0	33,6	2,4
Sloveenia	39,5	37,6	1,9
Iirimaa	35,1	33,7	1,4
Liechtenstein	37,3	36,4	0,9
Prantsusmaa	38,6	38,9	-0,3
Eesti	38,0	41,4	-3,4
Leedu	37,5	44,0	-6,5

Eesti kodanike seas on laste ja alla 35-aastaste noorte osatähtsus suurem kui mittekodanikel. Suhteliselt rohkem on Eesti kodanike hulgas ka vanemas pensionieas isikuid. Keskealiste ja nooremas pensionieas isikute osatähtsus on suurem mittekodanikel. Vanusjaotuse poolest eristuvad Eesti mittekodanikud oluliselt enamiku teiste riikide välismaalastest, kelle seas on rohkem noori, eriti 25–34-aastasi (joonis 2).

Joonis 2
Euroopa riikide mittekodanike vanusjaotus, 2000/20001

³ Läti kohta ei ole siin ja edaspidi võimalik võrdlusandmeid tuua, sest Läti rahvaloenduse andmetes ei ole eristatud Läti kodanikke ja mittekodanikke, nagu on tehtud teistes riikides.

Kodakondsus ja majanduslik aktiivsus

Kodanike ja mittekodanike hõiveseisundis ilmsed riigiti suured erinevused (tabel 3). Kui Ungaris kuulus vaid 40% kõigist kodanikest tööjõu hulka (s.o töötajate ja töötute summa), siis Taanis ulatus sama näitav ligi 55%-ni. Veelgi mitmekesisem pilt valitses mittekodanike seas, kus tööjõu osatähtsus varieerus 36%-st Hollandis 67%-ni Sloveenias. Eesti kodanike seas oli tööjõudu 46%, mis on vähem kui enamikus teistes riikides. Analoogses mittekodanike pingereas asus Eesti 48%-ga veelgi tagapool, sest teiste riikide mittekodanikud on keskmiselt nooremad ning tööealiste ja mittetööealiste suhe on neis enam tööealiste kasuks. Eesti mittekodanikest oli üle 60-aastasi oluliselt rohkem kui kõigis teistes tabelis 3 esitatud riikides — ligi veerand. Eesti kuulub nende väheste maade hulka, kus tööjõu osatähtsus kogurahvastikus oli kodanikel ja mittekodanikel küllalt lähedane. Mõnes riigis (Taani, Holland, Rootsi, Soome) on kodanike hulgas tööjõudu suhteliselt rohkem kui mittekodanike seas, üldjuhul on olukord siiski vastupidine: mittekodanike seas on tööjõudu suhteliselt rohkem.

Tabel 3
Tööjõu osatähtsus Euroopa riikide kodanike ja mittekodanike seas⁴
(2000/2001. aasta rahvaloenduste andmed)

Riik	Kodanikud, %	Mittekodanikud,%	Erinevus, protsendipunkti
Taani	54,5	38,8	15,7
Holland	48,0	35,8	12,2
Rootsi	48,8	40,3	8,5
Soome	49,3	44,8	4,5
Norra	51,4	51,6	-0,2
Saksamaa	48,8	49,1	-0,3
Eesti	46,1	47,9	-1,8
Prantsusmaa	45,1	48,7	-3,6
Iirimaa	45,3	52,1	-6,8
Šveits	52,8	59,7	-6,9
Ungari	40,2	47,3	-7,1
Austria	48,8	57,8	-9,0
Küpros	43,7	53,8	-10,1
Liechtenstein	51,9	63,7	-11,8
Luksemburg	40,8	53,2	-12,4
Portugal	47,9	62,3	-14,4
Tšehhi	51,7	66,9	-15,2
Kreeka	41,1	56,6	-15,5
Sloveenia	48,0	67,1	-19,1

Tööjõu mõlema komponendi — töötajate (ehk hõivatute) ja töötute — osatähtsus varieerub samuti riigiti märkimisväärselt nii kodanike kui ka mittekodanike seas. Peaaegu kõigis riikides oli kodanike hulgas töötute osatähtsus väiksem kui mittekodanike seas. Nii oli see ka Eestis. Tööjõu-uuringu andmed näitavad, et Eestis viimastel aastatel aset leidnud tööhõive kasv ja töötuse vähenemine ei puudutanud kuni 2004. aastani mittekodanikke. Eesti kodanike töötuse määr vähenes 12,2%-st 2000. aastal 7,2%-ni 2004. aastal, ent mittekodanike sama näitaja varieerus küll viimastel aastatel veidi, kuid jäi 2004. aastaks peaaegu samale tasemele kui 2000. aastal (2000. aastal 18,7%, 2004. aastal 18,9%). Tänavu on töötus jõudsalt vähenenud ka mittekodanike seas: I kvartalis oli mittekodanike töötuse määr 18,2%, II kvartalis 15,5% ja III kvartalis 12,1%. Eesti kodanike sama näitav oli I kvartalis 7,5%, II kvartalis 6,4% ja III kvartalis 5,9%.

⁴ Andmeallikana on kasutatud Eurostati tabeleid, mis jaotavad hõiveseisundi järgi kõiki alalisi elanikke, mitte tööealist rahvastikku, nagu see on levinud tavaks. Seetõttu ei ole esitatud protsendid võrreldavad tavapäraste tööturunäitajatega.